

Likvärdighet

– vad är problemet?

En analys av hur bristande likvärdighet i den svenska grundskolan kan
problematiseras

Abstract

This thesis aims to highlight one important issue of our everyday politics, that is problem definition or agenda setting. When a political problem is formulated, many other views of the problem are neglected. This has a major impact on every citizen because the problem definition for example can affect which solutions of the problem we find thinkable.

In this essay I examine one specific case: the lack of equity in the Swedish school. The result shows us that the major problem is formulated as a differentiation of the student's result; the grades of the students are dependent on the socioeconomic background of their parents. In this problem definition one assume that the grades can be measured in a fair way and that the definition of the word equity can easily be done. This essay states, however, that we can understand the lack of equity in the Swedish school differently. If equity is defined in terms of equality, the problem can for example be understood as though the content of the education differ far too much. If we propose this definition the freedom of choice and the decentralization of the school are problematic. The conclusions are that the problem definition cannot be taken for granted and that the way to formulate a problem is an expression of power.

Nyckelord: likvärdighet, problemdefinition, diskurs.

Antal ord: 9713

Innehållsförteckning

1. Inledning	s. 3
1.1 Syfte och frågeställningar.....	s. 4
1.2 Motivering av ämnesval.....	s. 4
2. Metod	s. 6
2.1 Diskursanalys.....	s. 6
2.2 Avgränsningar.....	s. 6
2.3 Material.....	s. 7
2.3.1 De valda rapporterna.....	s. 7
2.3.2 Övrigt material.....	s. 9
3. Teori	s. 10
3.1 Diskurs och makt enligt Foucault.....	s. 10
3.2 Problemdefinition och agendasättande.....	s. 11
4. Begreppet likvärdighet och möjliga problematiseringar	s. 13
4.1 Vad kan likvärdighet vara enligt de valda rapporterna?.....	s. 13
4.1.1 Vad som förenar och vad som utesluts.....	s. 15
4.2 Hur kan bristande likvärdighet problematiseras?	s. 17
4.2.1 De valda rapporterna.....	s. 17
4.2.2 Andra sätt att se på problemet.....	s. 22
5. Diskussion	s. 26
5.1 Den politiska konflikten gällande begreppet likvärdighet.....	s. 26
5.2 Mätbarhet och New Public Management.....	s. 28
5.3 Tillförlitliga resultatindikatorer?.....	s. 29
5.4 Att identifiera en dominerande diskurs.....	s. 30
6. Avslutning	s. 31
7. Referensförteckning	s. 33

1. Inledning

Det stormar kring den svenska skolan. Under de senaste tio åren har de svenska eleverna presterat allt sämre i internationella mätningar samtidigt som skillnaderna i resultat inom landet ökat. Det talas om en försämrad likvärdighet där elevernas bakgrund i allt högre utsträckning påverkar utbildningsresultaten (Skolverket 2012, s. 33-34).

I Skollagen står att läsa:

Utbildningen inom skolväsendet ska vara likvärdig inom varje skolform och inom fritidshemmet oavsett var i landet den anordnas (1 kap. 9§ skollagen)

samt att

Alla ska, oberoende av geografisk hemvist och sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i skolväsendet om inte annat följer av särskilda bestämmelser i denna lag (1 kap. 8§ skollagen).

De senaste årens utveckling verkar alltså gå stick i stäv med lagen.

Problemet som fokuseras i föreliggande uppsats är just den svenska skolans bristande likvärdighet. Att det är något som inte stämmer är vi tämligen eniga om (Marmorstien 2014) men frågan är vad problemet egentligen kan anses vara. Är det att elevernas bakgrund påverkar betygen i allt högre utsträckning? Eller är det kanske snarare att olika skolor har olika ekonomiska förutsättningar? Kan problemet kanske förstås på något helt annat sätt? Eftersom likvärdighet är ett svårdefinierat begrepp (Böhlmark och Holmlund 2011, s. 5) är det rimligt att anta att problemet bristande likvärdighet kan formuleras på flera olika sätt.

Hur ett problem presenteras har stor inverkan på samhällets medborgare och vilka lösningar som aktualiseras. Att en viss problemformulering blir dominerande är således ett uttryck för makt eftersom alla problem kan formuleras på olika sätt (Bacchi 2009, s. 12). Genom att studera fallet bristande likvärdighet i den svenska skolan vill jag undersöka denna problemformuleringsmakt, både genom att försöka identifiera en dominerande problemformulering och genom att diskutera andra sätt att se på det valda problemområdet. Med studien vill jag göra läsaren uppmärksam på den dolda makt som kommer till uttryck i hur ett samhällsproblem formuleras. Att vi tar en viss problemformulering för given ska visa

sig vara vanskligt till exempel eftersom problematiseringens brister tonas ner och eftersom andra synsätt osynliggörs.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur bristande likvärdighet problematiseras i dagens diskurs samt att försöka hitta alternativa sätt att se på problemet.

För att kunna föra en givande diskussion om problemet bristande likvärdighet krävs det inledningsvis att begreppet likvärdighet undersöks. Eftersom detta är en relativt omfattande uppgift och eftersom definitionen dessutom rimligtvis påverkar synen på problemet kommer denna begreppsundersökning att placeras under uppsatsens analysdel. Utöver detta kommer en dominerande diskurs samt möjliga alternativa sådana att försöka identifieras och undersökas. Avslutningsvis ämnar uppsatsen undersöka hur problemformuleringen kan påverka vilka lösningar som aktualiseras samt vad som tas för givet i det dominerande synsättet. Följande frågor kommer därmed att utgöra grunden i undersökningen:

- Vad kan likvärdighet vara?
- Hur problematiseras bristande likvärdighet idag?
- Kan bristande likvärdighet problematiseras på något annat sätt?
- Vilka lösningar på problemet aktualiserar problemformuleringen?
- Vad tystas ner och tas för givet i den dominerande problemformuleringen?

1.2 Motivering av ämnesval

Det finns två huvudskäl till varför jag har valt just det här uppsatsämnet. För det första är jag intresserad av att undersöka vilka svårigheter som kan uppstå när konkret politik sammankopplas med ett värdeladdat, abstrakt begrepp som saknar en klar definition. Det är därför som jag intresserar mig just för begreppet likvärdighet. Att likvärdighet inom den svenska skolan är ett så pass omdiskuterat och dagsaktuellt ämne förstärker dessutom relevansen (se till exempel Sirén 2013).

Om vi tillfälligt lämnar såväl likvärdighet som den svenska skolan är jag på en högre abstraktionsnivå intresserad av det som på engelska brukar benämnas som *problem definition* eller *agenda setting* (se en utförligare diskussion om detta under uppsatsens teoriavsnitt). Jag vill, med hjälp av ett konkret fall, belysa hur en viss

syn på ett politiskt problem kan skapas, upprätthållas och så småningom tas förgiven av medborgarna. Detta är en form av osynlig maktutövning som pågår hela tiden, inte bara i fallet bristande likvärdighet i den svenska skolan. Det är av principiellt intresse att klargöra att även den problemformulering som av den stora massan betraktas som självklar egentligen bara är ett av ett flertal möjliga perspektiv. Problem inom politiken kan helt enkelt framställas på olika sätt och hur denna framställning utformas påverkar i hög grad medborgarna och deras syn på sig själva. Jag vill undersöka hur denna maktutövning kan te sig genom att studera fallet bristande likvärdighet i den svenska skolan.

2. Metod

2.1 Diskursanalys

För att besvara uppsatsens frågeställningar kommer en diskursanalys att genomföras. Eftersom uppsatsens syfte är att undersöka hur bristande likvärdighet kan problematiseras är det alltså både en eventuell dominerande diskurs samt andra, inte lika framträdande, sådana som måste synliggöras. Här lämpar sig således en diskursanalys utmärkt eftersom uppsatsen ämnar visa på den diskursiva kamp som pågår.

Att arbeta diskursanalytiskt innebär just att man som forskare undersöker olika sätt att se på ett fenomen, i mitt fall bristande likvärdighet. Det anses enligt den här forskningstraditionen vara problematiskt att enbart anamma väletablerade perspektiv på hur verkligheten ser ut. Inflytelserika aktörer på samhällsarenan, såsom till exempel polisen, socialstyrelsen eller skolverket, definierar begrepp och genomför kategoriseringar av olika fenomen men det behöver inte betyda att detta är de enda möjliga verklighetsbeskrivningarna. Konstruktionismen hävdar istället att verkligheten aldrig kan vara helt oberoende och entydig; den kan förstås på olika sätt och i vår roll som forskare måste vi synliggöra dessa (Börjesson & Palmblad 2007, s. 9).

En viktig aspekt av diskursanalysen måste här diskuteras. Eftersom verkligheten måste förstås i diskursiva termer och eftersom den aldrig kan vara oberoende eller entydig går det inte att som forskare göra anspråk på att beskriva sanningen med stort S. I följande uppsats är jag alltså själv fången i en diskurs vilket kommer till uttryck exempelvis redan i mitt val av problemområde. I och med att jag väljer att studera likvärdighetens diskurs i generella termer utesluter jag en mängd olika diskursiva kategorier, såsom vad likvärdighet kan anses vara på en enskild skola (se Börjesson & Palmblad 2007, s. 18).

2.2 Avgränsningar

Det finns en rad olika faktorer som går att relatera till likvärdighet och skolans strävan efter att skapa lika förutsättningar för alla elever. Eftersom begreppet är så mångfacetterat kan till exempel socioekonomisk och utländsk bakgrund samt geografisk hemvist sägas vara utmaningar för den svenska skolans likvärdighet. Alla dessa faktorer kommer att beröras. Vad som dock inte diskuteras i

speciellt hög utsträckning är likvärdighet i relation till olika former av funktionshinder eller i förhållande till barnets kön, åtminstone inte i de utvalda rapporterna (se Böhlmark och Holmlund 2011, s. 4; Skolverket 2012, s. 19).

Uppsatsen kommer som sagt att beröra problemet bristande likvärdighet i den svenska grundskolan. Att studien avgränsas till att gälla enbart grundskolan beror framförallt på att såväl materialet som hela undersökningen annars skulle riskera att bli alltför omfattande. Dessutom antar även de valda rapporterna detta perspektiv.

En sista avgränsning som är värd att nämnas berör likvärdighet i betygssättning. Att elevernas kunskaper bedöms likvärdigt oavsett vem som sätter betyg är av stor relevans, men den här uppsatsens huvudfokus ligger inte här. Notera dock att likvärdiga betyg översiktligt kommer att beröras i uppsatsens diskussionsdel.

En uppsats som handlar om likvärdighet i den svenska grundskolan borde rimligtvis innehålla en klar och tydlig definition av begreppet likvärdighet. Uppsatsens syfte är förvisso att försöka reda ut vad likvärdighet kan vara, men att slå fast en definition och hävda att denna är mer rätt än någon annan kommer inte att göras. För att kunna undersöka olika sätt att se på problemet bristande likvärdighet i den svenska grundskolan måste jag nämligen vara öppen för alla tänkbara definitioner av begreppet. Olika sätt att definiera likvärdighet kommer således att diskuteras (se avsnitt 4.1) men någon entydig eller "sann" definition kommer inte att presenteras inom ramen för denna uppsats.

2.3 Material

2.3.1 De valda rapporterna

Följande fem texter kommer att utgöra grunden för uppsatsen. Med hjälp av dessa rapporter ämnar jag undersöka både hur begreppet likvärdighet kan förstås och hur bristande likvärdighet kan problematiseras. Om en dominerande diskurs existerar kommer denna att identifieras med hjälp av dessa texter.

- Holmlund, Helena m.fl., 2014. *Decentralisering, skolval och fristående skolor: resultat och likvärdighet i svensk skola*. Stockholm: Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU).
- von Greiff, Camilo, 2009. *Lika skola med olika resurser? En ESO-rapport om likvärdighet och resursfördelning*. Stockholm: Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO).

- Skolverket, 2006. *Vad händer med likvärdigheten i svensk skola? En kvantitativ analys om variation och likvärdighet över tid.*
- Skolverket, 2012. *Likvärdig utbildning i svensk grundskola? En kvantitativ analys av likvärdighet över tid.*
- Böhlmark, Andreas och Holmlund, Helena, 2011. *20 år med förändringar i skolan: vad har hänt med likvärdigheten?* Stockholm: Studieförbundet näringsliv och samhälle (SNS).

Det finns mycket skrivet om likvärdighet inom den svenska skolan och det var således inte helt enkelt att välja ut dessa texter. Efter att ha gjort en översiktlig avskanning av forskningsfältet stod det tidigt klart att de båda kvantitativa rapporterna från Skolverket är centrala; många andra rapporter hänvisar och förhåller sig till dessa (se till exempel Karlsson 2013, s. 104 eller Holmlund m.fl. 2014, s. 67). Dessa båda rapporter är dock i huvudsak kvantitativa och för att ge ett bredare perspektiv valde jag också andra publikationer. Uppsatsens syfte är ju nämligen att försöka hitta olika sätt att se på problemet bristande likvärdighet. ESO-rapporten har ungefär samma karaktär som ovan nämnda texter från skolverket men fokuserar i högre utsträckning på resursfördelning. Här finns dessutom en utförligare diskussion kring vad likvärdighet kan innebära. Rapporterna från IFAU och SNS är båda översiktliga och diskuterar likvärdighet både i kvantitativa och i kvalitativa ordalag.

Det som förenar alla publikationer är att de är relativt nyskrivna och därmed aktuella. Alla behandlar dessutom, implicit eller explicit, problemet bristande likvärdighet i den svenska skolan. Samtliga texter är för övrigt myndighetsrapporter som det refereras till i annat material som är relevant för uppsatsen (se till exempel Francia 2008, s. 118).

Avslutningsvis vill jag i det här avsnittet belysa det omöjliga med att som forskare kunna göra helt objektiva textval. I viss utsträckning är det nämligen rimligt att anta att till exempel förförståelse påverkar detta val. Dessutom är det inte omöjligt att texter väljs för att belägga en viss ståndpunkt eller ett visst argument (Bacchi 2009, s. 20). Att vara medveten om problematiken kan dock förhoppningsvis i viss utsträckning avhjälpa densamma.

I och med denna möjliga skevhet i valet av rapporter kan jag inte dra slutsatsen att problematiseringen som framkommer i texterna nödvändigtvis är dominant. Jag har emellertid strävat efter att hitta variation i rapporterna just eftersom detta ökar oddsen att olika synsätt och diskurser ska framkomma samt att min eventuella förförståelse därmed utmanas. Notera dock att jag inte kan garantera att identifieringen av en dominerande diskurs är helt sanningsenlig. En vidare diskussion om denna problematik förs under rubrik 5.4.

2.3.2 Övrigt material

Utöver ovan nämnda rapporter kommer även andra nyskrivna publikationer att användas; dessa är författade av bland andra skolverket och Rädda barnen. Just Rädda barnens rapport (*Barns utbildningssituation* från år 2006) är betydelsefull eftersom likvärdighet där operationaliseras till att gälla utbildningens struktur, utbildningens process eller utbildningens resultat. Denna operationalisering är till stor hjälp i analysen av rapporterna.

Förutom att studera dessa rapporter kommer även litteraturstudier att genomföras. För uppsatsens teoridel är boken *What's the problem represented to be* av Carol Bacchi central; det är nämligen Bacchis teori som utgör uppsatsens grund. För studiet av det valda problemområdet, likvärdighet i den svenska grundskolan, kommer ett antal flitigt använda, översiktligt skrivna, böcker att vara betydelsefulla (till exempel *Vadå likvärdighet? Studier i utbildningspolitisk språk användning*, redigerad av Tomas Englund och Ann Quennerstedt).

3. Teori

3.1 Diskurs och makt enligt Foucault

Michael Foucault var en fransk filosof och samhällsteoretiker som var verksam under 1900-talet. Han formulerade aldrig själv någon konkret teori utan prövade och omprövade under hela sitt liv olika hypoteser och uppslag (Nilsson 2008, s. 182). Eftersom teorin som ska användas i denna uppsats (Carol Bacchis *What's the problem represented to be?*, se nedan) i hög grad är inspirerad av Foucaults tankar är det dock rimligt att Foucault ägnas särskild uppmärksamhet i denna uppsats teoridel.

Det är främst av Foucaults syn på diskurs och makt som Bacchi låter sig inspireras. Precis som diskuterades under uppsatsens metoddel kan diskurser enkelt förklaras som olika sätt att se på ett fenomen (Börjesson och Palmblad 2007, s. 9). Enligt det foucaultianska synsättet är diskurser olika områden för vetande, där vetenskap inom ett specifikt område bara är *en* diskurs. Många andra diskurser utesluts således hela tiden, och det är önskvärt att denna uteslutningsprocess ägnas uppmärksamhet (Nilsson 2008, s. 53, 55-57). Detta är dock inte en helt enkel uppgift. Enligt Foucault är det svårt att tänka utanför de diskurser som vi är en del av, vilket diskuterades i uppsatsens metoddel. Det finns dock alltid en möjlighet att tänka annorlunda och att ifrågasätta det som tas för givet (Nilsson 2008, s. 66). Om det existerar en dominerande diskurs i fallet bristande likvärdighet i den svenska skolan är alltså min uppgift att identifiera och ifrågasätta denna.

Vad gäller makt kommer denna till uttryck genom den diskurs som anses vara sann. Att allmänheten sällan ifrågasätter det dominerande synsättet innebär att detta ses som sanningen, trots att det, i och med de många uteslutna diskurserna, inte finns någon objektiv sanning (Nilsson 2008, s. 81). Vad som här måste noteras är att makt alls inte handlar om suveränitet- makten innehas nämligen inte av någon. Staten kan till exempel inte kontrollera alla maktrelationers verkningar (jmf med Bacchi 2009, s. 26). Makt är alltså något som cirkulerar i ett ständigt spel och omskapas i samma takt som diskurserna (Nilsson 2008, s. 84, 86).

3.2 Problemdefinition och agendasättande

Efter att ha klarlagt hur diskurs och makt hänger samman ska nu Carol Bacchis teori *What's the problem represented to be?* presenteras. I enkla ordalag handlar teorin om de engelska uttrycken *problem definition* och *agenda setting*, det vill säga hur ett visst politiskt problem framställs och förstås. Kopplingen till Foucault låter sig därmed göras omedelbart; en viss problemformulering blir en dominerande diskurs och därmed utesluts en rad andra sätt att se på problemet. Det som måste undersökas är vad som inte blir problematiserat (Bacchi 2009, s. 12), alltså uteslutna diskurser.

Makten kommer enligt Bacchi, i enighet med Foucaults synsätt, till uttryck i hur den dominerande diskursen är formulerad, alltså hur det politiska problemet framställs. Eftersom problem kan formuleras på olika sätt (arbetslöshet kan till exempel både ses som individens misslyckande och som statens misslyckande), finns det ingen syn som är av naturen given (Rotchefort och Cobb 1993, s. 56). Politikernas roll blir enligt det här synsättet heller inte bara problemlösande utan också problemformulerande (Bacchi 2009, s. 1-2; 211), vilket utmanar det rådande paradigmet (som ser politiker enbart som problemlösare) (Bacchi 2009, s. 262).

Samhällets medborgare påverkas i hög grad av hur ett politiskt problem formuleras. Om vi återgår till exemplet med arbetslöshet kommer till exempel en individorienterad problematisering ställa höga krav på den enskilde medborgaren att själv tillskansa sig ett arbete, medan en statsorienterad problematisering snarare fokuserar på statens uppgift att skapa fler arbetstillfällen. Vilka lösningar som aktualiseras beror således på hur problemet formuleras (Bacchi 2009, s. xiv). För att synliggöra denna abstrakta makt måste alltså andra diskurser/problematiseringar uppmärksammas, vilket är en del av uppsatsens syfte.

Bacchi tar i sin teori avstamp i följande sex frågor som alla syftar till att detaljstudera politiska problemformuleringar:

1. Hur framställs problemet i ett specifikt politiskt sammanhang?
2. Vilka förutsättningar eller antaganden ligger bakom problemformuleringen?
3. Hur har problemformuleringen skapats?
4. Vad ses som oproblematiskt i problemformuleringen? Vilka aspekter tystas ned? Kan problemet formuleras på något annat sätt?
5. Vilka konsekvenser följer av problemformuleringen?
6. Hur/var har problemformuleringen skapats, spridits och försvarats? Hur kan den bli ifrågasatt, stoppad och ersatt?

För den här uppsatsens syfte är det dock enbart relevant att fokusera på den första och den fjärde frågeställningen. Det är således här som mitt huvudfokus kommer att ligga, även om jag också kommer att beröra vissa av de andra frågorna. Att jag väljer att utforma uppsatsen på det här sättet beror på mina egna intresseområden.

4. Begreppet likvärdighet och möjliga problematiseringar

Uppsatsens analysdel är disponerad enligt följande: inledningsvis undersöks hur begreppet likvärdighet kan förstås, både enligt de fem valda texterna och enligt annan relevant litteratur. Eftersom syftet med uppsatsen är att undersöka problemet bristande likvärdighet är det av stor vikt att inledningsvis analysera vad likvärdighet faktiskt kan vara. Först efter att begreppets innebörd klarlagts kommer fokus att flyttas till problemet bristande likvärdighet. Under denna avslutande del av analysen kommer dels en eventuellt dominerande diskurs identifieras men här ska också sökas andra sätt att se på problemet.

De valda rapporterna kommer att introduceras en i taget och därefter presenteras andra sätt att förstå begreppet likvärdighet på samt andra möjliga problematiseringar. Att jag väljer att disponera analysdelen så här beror på att jag först, på ett systematiskt sätt, vill försöka finna en dominerande diskurs (med hjälp av de valda rapporterna) för att därefter diskutera andra synsätt.

4.1 Vad kan likvärdighet vara enligt de valda rapporterna?

- Holmlund, Helena m.fl., 2014. *Decentralisering, skolval och fristående skolor: resultat och likvärdighet i svensk skola*. Stockholm: Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU).

Med tanke på hur omfattande texten från IFAU är (den sträcker sig över nästan 400 sidor) ägnas förvånansvärt lite utrymme åt att definiera vad en likvärdig utbildning faktiskt innebär. Syftet med utredningen sägs vara att analysera decentraliseringen av den svenska skolan, möjligheten för eleverna att välja skola samt fristående skolors etableringar. Utifrån dessa tre aspekter ska elevernas resultatutveckling samt utvecklingen av likvärdigheten analyseras (s. 7-8). Likvärdighet utgör således ett centralt begrepp i utredningen.

För att definiera likvärdighet hänvisar rapporten till skollagen. Där stadgas det, precis som står att läsa i denna uppsats inledning, att alla, oberoende av geografisk hemvist och sociala och ekonomiska förhållanden, ska ha lika tillgång till utbildning i skolväsendet. I en annan paragraf stadgas det dessutom att alla barn ska ges mesta

möjliga utbildning och att denna dessutom ska vara kompensatorisk. Skillnader i förutsättningar ska därmed uppvägas. Dessa mål ingår i begreppet likvärdig utbildning (s. 16-17).

- von Greiff, Camilo, 2009. *Lika skola med olika resurser? En ESO-rapport om likvärdighet och resursfördelning*. Stockholm: Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO).

ESO-rapporten går något djupare in på vad likvärdig utbildning i det här fallet definieras som. Inledningsvis konstaterar författaren att det saknas en vedertagen definition av begreppet likvärdighet, men att skolverket har identifierat två olika krav som måste uppfyllas för att likvärdighet ska råda. Det första kravet benämns som "lika tillgång", vilket känns igen från IFAU-rapporten. Det andra kravet handlar istället om elevernas "lika möjligheter"; här ska olika individer kompenseras för faktorer som inte bör påverka elevens utbildning, såsom klass eller etnicitet (s. 30). Även det här kravet känns igen från IFAU-rapporten.

- Skolverket 2006. *Vad händer med likvärdigheten i svensk skola? En kvantitativ analys om variation och likvärdighet över tid*.

Denna rapport från skolverket inleder med att konstatera att politisk ideologi i viss utsträckning påverkar hur begreppet likvärdighet definieras. Precis som tidigare behandlade rapporter definieras likvärdighet sedan som "lika tillgång" och även här hänvisar författaren till skollagen. Ingen ska få hindras att ta del av utbildningen med anledning av till exempel socioekonomisk bakgrund. För det andra förstås begreppet likvärdighet i termer av "lika möjligheter", vilket också här innebär att elever ska kompenseras för bakomliggande faktorer som inte bör påverka utbildningen. Denna rapport kopplar här dessutom in elevens valfrihet; eftersom likvärdig utbildning inte innebär att utbildningen ska vara likadan överallt ska eleven ha möjlighet att välja mellan olika utbildningsalternativ. Variation i utbildningssystemet är därmed en viktig aspekt av begreppet likvärdighet, även om det är av stor vikt att kvaliteten på olika former av undervisning är densamma. Utöver dessa nämnda definitioner förstås likvärdighet också som "lika värde", vilket i korthet innebär att vissa gemensamma värden, med skolans hjälp, ska överföras från en generation till nästa. Vårt att notera är dock att rapportens definitionsavsnitt avslutas med följande mening: "[...] oavsett hur man väljer att definiera likvärdighet skall rapporten analysera skillnader i utbildningsresultat mellan individer och skolor och framförallt hur dessa skillnader har förändrats över tid". Författaren ämnar alltså beskriva förändringar i likvärdigheten

över tid men anser det inte vara nödvändigt att slå fast vad likvärdighet egentligen är (s. 7-9). Detta kan givetvis tyckas vara problematiskt eftersom det då inte står klart vad det egentligen är som undersöks.

- Skolverket 2012. *Likvärdig utbildning i svensk grundskola? En kvantitativ analys av likvärdighet över tid.*

I skolverkets kvantitativa rapport från år 2012 har definitionen av begreppet likvärdighet modifierats något, även om kärnan är densamma. Det talas även här om "lika tillgång", men istället för att benämna den kompensatoriska aspekten av begreppet som "lika möjligheter" talar man bara om just compensation. Utöver dessa två aspekter tillför skolverket även en tredje, nämligen kvalitet. I en författningskommentar till propositionen framgår det att skolan inte ska vara likadan överallt men att alla skolor ska ha så hög kvalitet att de uppsatta målen kan nås. Det är således här som kvalitetsaspekten av likvärdighet hittas (s. 11-13).

- Böhlmark, Andreas och Holmlund, Helena, 2011. *20 år med förändringar i skolan: vad har hänt med likvärdigheten?* Stockholm: Studieförbundet näringsliv och samhälle (SNS).

20 år med förändringar i skolan inleds med ett konstaterande; det finns ingen vedertagen definition av likvärdighet, trots begreppets flitiga användning. Därefter följer en historisk tillbakablick. Fram till 70-talet var jämlikhet ett vanligt mål i utbildningssammanhang men idag har det nästan helt kommit att ersättas av begreppet likvärdighet. Denna förändring tros härröra från skolors ökade differentiering som gick stick i stäv mot den rådande jämlikhetstanken (s. 5).

Rapporten diskuterar vidare hur likvärdighet med avseende på "lika tillgång" idag delvis har ersatts av likvärdighet med avseende på "lika möjligheter". Den kompensatoriska aspekten betonas även här. Begreppet har därefter utvecklats ytterligare till att även innefatta en individanpassad undervisning (återigen poängteras att en likvärdig utbildning inte är likadan överallt). Valfrihet blir således ett ledord så länge kvaliteten är densamma inom alla skolor (s. 5-6).

4.1.1 Vad som förenar och vad som utesluts

Som tydligt framgår av ovanstående textstycken är samtliga rapporter tämligen överens om vad likvärdighet innebär, även om många av dem konstaterar att likvärdighet är ett begrepp som är svårt att definiera. Dels ska alla elever ha lika tillgång till utbildning, oavsett bakgrund, och dels ska utbildningen kompensera för elevernas skilda förutsättningar just med hänsyn till bakgrund. Trenden pekar dock i alla texter på att aspekten lika tillgång idag diskuteras i allt mindre

utsträckning; den kompensatoriska aspekten, som ofta benämns som lika möjligheter, ges mer utrymme i samtliga rapporter. I vissa av texterna kopplas elevernas valfrihet samman med den kompensatoriska delen av likvärdigheten; detta eftersom skolor i och med denna kompensation kommer att skilja sig åt och att elever därmed bör kunna välja vilken skola de föredrar att gå på. Detta öppnar dock upp för ännu en viktig aspekt av likvärdighet, nämligen kvalitetsaspekten. När skolor i allt högre utsträckning skiljer sig åt anses det vara viktigt att de ändå håller en jämn, hög kvalitet genom att uppfylla de på förhand uppställda målen. Detta visar alltså att såväl valfrihet som kvalitet är nära sammanlänkade med definitionen likvärdighet som lika möjligheter och därmed till kompensationen av elever med ogynnsam bakgrund. Eftersom utbildningen inte ska vara likadan överallt utan snarare kompensera elever för ”ovidkommande faktorer”, såsom till exempel kön och klass, kommer det nämligen att uppstå skillnader i undervisningens innehåll. Denna variation gör att eleverna själva bör kunna bestämma vilken skola de vill gå på (se Skolverket 2006, s. 8).

Det finns dock ytterligare en definition av likvärdighet som inte behandlas nämnvärt i någon av de valda rapporterna. Denna definition brukar benämnas “likvärdighet som enkel jämlikhet”, alternativt “likvärdighet som jämlikhetssträvan”. Historiskt sett var det betydligt vanligare att begreppet likvärdighet kopplades samman med begreppet jämlikhet- ibland betraktades de båda orden till och med som synonyma (Englund och Quennerstedt 2008, s. 16). Hur begreppet jämlikhet definieras har dock varierat över tid. I början av förra seklet ansågs till exempel jämlikhet råda när alla fick lika mycket av det goda och att verka utjämnande för att minska klassklyftor var således inte skolans uppgift (Lindensjö och Lundgren 2014, s. 31-33). Denna syn kom dock att allt mer ersättas av en kompensatorisk förståelse av begreppet (Englund och Quennerstedt 2008, s. 16), vilken inte är helt olik definitionen av “lika möjligheter” ovan. Någon åtskillnad mellan begreppen likhet och likvärdighet gjordes dock inte; det ansågs nämligen vara önskvärt att utbildningen rent innehållsmässigt skulle vara likadan överallt. Oavsett vilken skola eleven gick på skulle alltså kurserna vara likartade och samma grundläggande värderingar skulle förmedlas. Det talades om likvärdighet i termer av en enhetlig skola (Englund och Quennerstedt 2008, s. 15-16). Denna definition av likvärdighet står alltså i direkt konflikt med dagens oftast tillämpade definition som istället förespråkar en individanpassad undervisning med stort fokus på valfrihet (Englund och Quennerstedt 2008, s. 18). Slutsatsen är således att definitionen av likvärdighet som “lika tillgång” och “lika möjligheter” inte på något sätt är huggen i sten.

Avslutningsvis måste några ord sägas om hur begreppet likvärdighet kan operationaliseras, alltså hur likvärdighet mäts. Detta har en stor betydelse för problemformuleringen eftersom val av mätpunkter i hög grad kan antas påverka om problemet

överhuvudtaget kan anses vara ett problem. Även om begreppet är klart och tydligt definierat kan olika operationaliseringar leda fram till helt olika resultat; det finns nämligen aldrig några självklara operationaliseringar av teoretiska begrepp. Starka och hållbara argument måste således alltid presenteras för att operationaliseringarna ska kunna betraktas som goda (Esaiasson m.fl 2003, s. 57-58). Vad beträffar begreppet likvärdighet identifierar Rädde barnen i sin rapport *Barns utbildningssituation* tre möjliga operationaliseringar: strukturell likvärdighet, processuell likvärdighet och resultatorienterad likvärdighet. Likvärdighet i termer av struktur innebär att det är utbildningens struktur som står i centrum; det är då till exempel personal, utrustning, ekonomi och lokaler som ägnas uppmärksamhet. När likvärdighet operationaliseras i termer av process är det istället utbildningens genomförande som är centralt. Avslutningsvis fokuserar en resultatorienterad operationalisering på om utbildningens utfall kan sägas vara likvärdigt (Gustafsson 2006, s. 21). Dessa tre operationaliseringar återfinns delvis i de valda rapporterna och jag kommer således utgå ifrån dessa.

Vilken definition som i praktiken används och hur definitionen operationaliseras kommer visa sig ha stor påverkan på hur problemet bristande likvärdighet förstås och vilka lösningar som aktualiseras. Den resterande delen av uppsatsens analysdel kommer just att, med utgångspunkt i ovan gjorda definitioner, presentera olika sätt att se på problemet bristande likvärdighet.

4.2 Hur kan bristande likvärdighet problematiseras?

Varje text kommer nu att presenteras, en i taget. Inledningsvis redogör jag för textens syfte för att därefter diskutera hur problemet bristande likvärdighet förstås. Om rapporten tar upp hur problemet skulle kunna lösas kommer detta att redovisas. Efter denna inledande del diskuterar jag andra möjliga sätt att framställa problemet på.

4.2.1 De valda rapporterna

- Holmlund, Helena m.fl., 2014. *Decentralisering, skolval och fristående skolor: resultat och likvärdighet i svensk skola*. Stockholm: Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU).

Syftet med IFAU:s rapport är att undersöka decentraliseringen av den svenska skolan, möjligheten för elever att välja skola samt fristående skolors etableringar och dessa tre reformers betydelse för svenska elevers skolresultat och elevsortering (s. 1, 7-8).

Vad gäller problemformuleringen kan denna förstås i termer av ett stort, övergripande problem samt en rad bakomliggande faktorer som alla bidrar till att förstärka detta problem. För att kunna komma till rätta med det övergripande problemet är det alltså i de bakomliggande faktorerna som lösningar måste hittas. Detta är en syn som går igen i flertalet av de andra analyserade rapporterna.

I IFAU-rapporten framställs det övergripande problemet som ett resultatorienterat sådant; de svenska elevernas bakgrund med avseende på till exempel geografisk hemvist samt sociala och ekonomiska förhållande antas påverka skolresultaten i form av till exempel lägre betyg. Efter utförliga kvantitativa undersökningar visar sig detta stämma (s. 5-6, 184). Det konstateras till exempel att "spridningen i skolresultat mellan kommuner, skolområden och skolor har ökat sedan början av 1990-talet" (s. 184, 346). Utöver att undersöka skillnader i betyg mellan elever med olika bakgrund undersöks också de svenska elevernas resultatutveckling i stort, och här visar det sig att elevernas skolresultat kraftigt har försämrats under en längre period (s. 130).

För att visa på att problemet faktiskt existerar genomförs kvantitativa undersökningar. Här undersöks både generella mönster av betygsutvecklingen i landet i stort (se kap. 6) och mer specifika jämförelser mellan till exempel elever med olika familjebakgrund, kön eller med olika födelseland (s. 132). Rapporten antar således ett brett perspektiv och undersöker en rad olika faktorer påverkan på betygen sedan början av 90-talet.

Vad gäller de bakomliggande omständigheter som antas ha bidragit till den uppkomna resultatdifferentieringen mellan olika elever och skolor diskuteras en rad olika faktorer. Det kommande stycket tar upp ett urval av dem; detta dels eftersom de bakomliggande faktorerna kan ses som en del av problemformuleringen och dels eftersom det är genom förändringar i dessa faktorer som resultat skillnaderna skulle kunna avhjälpas och det som anses vara problemet därmed skulle kunna lösas.

För det första kan resursskillnader mellan olika skolor bidra till att betygen blir allt mer differentierade. I rapporten undersöks därmed skillnader i lärarkompetens och lärartäthet, både mellan skolor och över tid (s. 223). För det andra kan skillnader i kommunernas skolplaner ha bidragit till att problemet med differentierade resultat uppstått. En skolplan kan enkelt förklaras som en form av styrdokument där kommunen ska presentera politiska ambitioner för skolorna. Som exempel kan en skolplan innehålla detaljer om hur undervisningen ska utvärderas och följas upp eller hur skolans kunskapsuppdrag ser ut (s. 187-188). För det tredje ses en ökad boendesegregation som ett bakomliggande problem som bidragit till de alltmer differentierade betygen (s. 346). Avslutningsvis framförs friskolornas etableringsmönster som en möjlig förklaring till varför problemet uppkommit (s. 259). Några entydiga svar på varför likvärdighet i termer av betyg försämrats ges

dock inte, och rapporten ger inte heller några förslag på hur problemet ska lösas.

- von Greiff, Camilo, 2009. *Lika skola med olika resurser? En ESO-rapport om likvärdighet och resursfördelning*. Stockholm: Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO).

Rapporten från Finansdepartementet har ett något smalare perspektiv jämfört med den ovan analyserade; här undersöks nämligen bara en reforms inverkan på likvärdigheten. Med utgångspunkt i kommunaliseringsreformen år 1991 är rapportens syfte att analysera hur likvärdigheten påverkades av ett decentraliserat resursfördelningssystem (s. 12).

Det övergripande problemet antas vara variation i elevernas måloppluppfyllelse mätt i betyg. Att elevers familjebakgrund med avseende på geografisk hemvist samt sociala och ekonomiska förhållande påverkar betygen anses vara ett tecken på att likvärdigheten inte är tillfredsställande. Precis som i IFAU-rapporten är dock detta inledningsvis en tes; först efter att ha ägnat en stor del av rapporten åt att analysera variation i olika elevers betyg kan det slås fast att problemet faktiskt är vad som befarades (s. 12-13). Denna analys genomförs kvantitativt genom att studera bland annat elevers genomsnittsbetyg under de senaste 20 åren samt föräldrars utbildningsnivå i förhållande till elevens betyg.

Också i den här rapporten framhävs ett antal bakomliggande faktorer som möjligtvis kan förklara varför variationen i betyg mellan elever med olika bakgrund har ökat. För det första undersöks effekter av deltagande i förskola (s. 52-53). Resultaten pekar här på att en ökad representation av elever med olika socioekonomisk bakgrund i förskolan sannolikt har varit gynnsam för likvärdigheten i skolan mätt i betyg. För det andra undersöks resurser i termer av lärartäthet, klasstorlekar och lärarkompetens. Slutsatsen som dras här är att mindre klasser är gynnsamma för alla elevers studieresultat, men framförallt för dem med ofördelaktig familjebakgrund (s. 55). Läraren visar sig dessutom ha stor betydelse för elevernas prestationer (s. 56). För det tredje undersöks den ekonomiska resursfördelningen med fokus på statsbidragssystemet till grundskolan. Resultatet visar bland annat att ansvaret för grundskolans ekonomi är kraftigt decentraliserat och att det råder stora skillnader mellan hur mycket olika kommuner satsar på skolverksamheten (s. 90-91). Som lösning på det övergripande problemet, betygssdifferentieringen, föreslås till exempel en ökad resurstilldelning till förmån för skolor i utsatta områden samt utformandet av nationellt uppställda mål som alla kommuner måste uppnå (s.14-15).

- Skolverket 2006. *Vad händer med likvärdigheten i svensk skola? En kvantitativ analys om variation och likvärdighet över tid.*

Syftet med denna kvantitativa rapport från Skolverket är att undersöka hur variation och likvärdighet i den svenska grundskolan har förändrats de senaste åren (se rapportens förord); detta genom att analysera skillnader i utbildningsresultat mellan skolor och elever (s. 9).

Vad som anses vara problemet slås tidigt fast; skillnader mellan olika skolor, mätt i utbildningsresultat, har ökat. Elevernas socioekonomiska bakgrund påverkar alltså i allt högre utsträckning skolresultatet. Eftersom källan till denna information (PISA-undersökningen från år 2003) baseras på ett ganska litet urval vill dock rapporten ge en mer djupgående bild av hur situationen ser ut (s. 6). Rapporten är kvantitativ och undersöker till exempel variation i måluppfyllelse mellan skolor och betydelsen av elevens bakgrund för skolresultaten. Resultatet visar att spridningen mellan skolornas resultat ökar (s. 47).

Det ges i rapporten inga förklaringar till varför elevers bakgrund i allt högre utsträckning påverkar studieresultaten och några lösningar diskuteras inte heller.

- Skolverket 2012. *Likvärdig utbildning i svensk grundskola? En kvantitativ analys av likvärdighet över tid.*

Denna andra analyserade rapport från skolverket är också kvantitativ till sin karaktär men betydligt mer omfattande än den ovan diskuterade. Syftet med denna utredning är att följa upp just rapporten från år 2006 med hjälp av ny statistik och all tillgänglig data. Det genomfördes exempelvis en ny PISA-undersökning år 2009 och denna tas nu i beaktande (s. 10).

Problemet ses också här som resultatorienterat; resultatskillnaderna uttryckt i betyg mellan olika skolor ökar. Tecken finns som tyder på att elevernas bakgrund i allt högre utsträckning påverkar vilka betyg man får (s. 9-10). I rapporten undersöks kvantitativt skillnad i betyg mellan elever, mellan klasser, mellan skolor och mellan kommuner.

Varför har denna spridning uppstått? Som bakomliggande faktorer diskuteras i denna rapport såväl ekonomiska resurser som resurser i termer av till exempel lärartäthet. En mer kompenserande resursfördelning antas kunna hjälpa de skolor med hög andel elever med sämre förutsättningar bland annat i rekryteringen av nya lärare. Klasstorlekarna skulle därmed minska (s.59). En annan faktor som skulle kunna resultera i ytterligare variation i betyg är variation i undervisningskvalitet. Lärarna kan till exempel ha olika pedagogisk

skicklighet och undervisningen kan bedrivas på olika sätt (s.60). Att elever numera har möjlighet att välja skola är en annan möjlig bakomliggande faktor. Denna valfrihet bidrar till att elever i allt högre utsträckning går på en skola som är längre bort från hemmet (s. 68) vilket kan leda till ökade resultatskillnader mellan skolor (s. 70).

- Böhlmark, Andreas och Holmlund, Helena, 2011. *20 år med förändringar i skolan: vad har hänt med likvärdigheten?* Stockholm: Studieförbundet näringsliv och samhälle (SNS).

Syftet med SNS:s rapport är att undersöka hur likvärdigheten i den svenska grundskolan har utvecklats mellan årtalen 1988 och 2009. Med hjälp av ett omfattande datamaterial ska möjliga förklaringar till utvecklingen även diskuteras (s. 3).

Rapporten antar implicit att likvärdigheten i den svenska grundskolan (i termer av resultatdifferentiering) har försämrats. Författarna nämner förvisso i ett tidigt stadium att det genomförts utredningar både som talar för detta påstående och som kommer fram till att likvärdigheten är oförändrad (s. 3). Eftersom syftet är att studera likvärdighetens utveckling kan man dock ana att författarna misstänker att någonting har hänt med den svenska skolans likvärdighet. Dessutom kommer författarna fram till att skillnader i elevers resultat mellan skolor "ökat kraftigt". Möjliga förklaringar till detta problem ska således diskuteras (s. 3).

Beträffande problemets bakomliggande orsaker nämns ett antal faktorer. Förskolan anses ha stor betydelse för barnens utveckling; barn till socioekonomiskt svaga föräldrar gynnas dessutom särskilt av att gå i förskola. Utöver detta diskuteras så kallade kamratgruppseffekter, vilket innebär att skolans elevsammansättning påverkar den enskilde elevens studieresultat. Om till exempel majoriteten av eleverna är högpresterande kommer nya elever att påverkas av detta och i sin tur också prestera bra (se rapportens sammanfattning). En annan faktor som i analysen tas i beaktande är lärartäthet (s. 16).

Sammanfattning

Trots att de analyserade rapporterna valdes i hopp om att hitta en så stor variation i problemformuleringen som möjligt innehåller de stora likheter. Det övergripande problemet ses i samtliga rapporter som ett resultatorienterat sådant; elevernas studieresultat skiljer sig åt beroende på skola. Alla texter är således mer eller mindre kvantitativa till sin karaktär. Om Rädde barnens operationaliseringar (Gustafsson 2006, s. 21) tillämpas syns en tydlig tendens som pekar åt att operationaliseringen av begreppet likvärdighet är resultatorienterad.

Många av rapporterna nöjer sig dock inte med att konstatera att likvärdigheten i termer av studieresultat har försämrats;

bakomliggande orsaker ges också utrymme inom ramen för undersökningarna. Som exempel på bakomliggande faktorer som analyseras i flertalet rapporter kan nämnas lärartäthet, klasstorlekar, lärarkompetens, barnens deltagande i förskola, resursfördelning och boendesegregation. Likvärdighet antas därmed kunna mätas också i termer av till exempel antal elever per lärare eller i termer av en kompensatorisk resursfördelning. Elevernas studieresultat antas således vara beroende av likvärdighet uttryckt i strukturella ordalag, alltså att undervisningens struktur ska vara likvärdig (se Gustafsson 2006, s. 21). En likvärdig struktur leder till likvärdiga resultat. Detta är ett mönster som går igen i alla rapporter utom Skolverket 2006; när det talas om bakomliggande orsaker till betygsvariationen är det i undervisningens struktur som svaren ska hittas. Vilka barn går i förskola? Hur fördelar kommunerna de ekonomiska resurserna? Hur stora är klasserna?

4.2.2 Andra sätt att se på problemet

Att de valda rapporterna visade sig vara så eniga om vad problemet är kan tyda på att det faktiskt existerar en dominerande diskurs. I följande del av uppsatsen kommer dock andra sätt att se på problemet försöka hittas. Notera att ambitionen inte är att diskutera *alla* möjliga problemformuleringar; syftet är snarare att belysa att det faktiskt kan finnas andra sätt att se på problemet bristande likvärdighet. Den dominerande diskursen kan och bör ifrågasättas eftersom den är ett uttryck för makt. Problemformuleringar styr oss och påverkar till exempel vår syn på oss själva och vilka lösningar på problemet vi ser som rimliga.

Inledningsvis ska ett synsätt som delvis framkommer i vissa av de valda texterna belysas ytterligare. Som tidigare konstaterats operationaliseras likvärdighet i samtliga texter till att gälla resultat; likvärdighet råder om betygen mellan olika skolor inte skiljer sig nämnvärt åt. Dessutom kan likvärdighet förstås i strukturella termer, exempelvis genom att skolor med en hög andel svagpresterande elever kompenseras med mer ekonomiska resurser och fler skickliga lärare. Vad som dock saknas är en diskussion om likvärdighet i termer av process, alltså utbildningens genomförande och innehåll (se Gustafsson 2006, s. 21). Det går förvisso att skönja en processororienterad diskussion i två av de valda rapporterna, närmare bestämt i IFAU:s rapport *Decentralisering, skolval och fristående skolor: resultat och likvärdighet i svensk skola* från år 2014 samt i skolverkets rapport *Likvärdig utbildning i svensk grundskola? En kvantitativ analys av likvärdighet över tid* från år 2012. I IFAU-rapporten förs en diskussion kring innehållet i kommunernas skolplaner och här undersöks vissa processuella faktorer såsom elevinflytande och undervisningens värdegrund (s. 194). Vad som i sammanhanget dock måste poängteras är att det inte är elevinflytande

eller undervisningens värdegrund i sig som undersöks utan snarare hur många procent av kommunerna som prioriterar dessa områden i sina skolplaner. Hur enskilda skolor i praktiken lägger upp sin undervisning diskuteras således inte. Vad gäller skolverkets rapport förs en kort diskussion om likvärdighet i undervisningens innehåll och genomförande. Det konstateras att skolor kan bedriva undervisningen på olika sätt och att detta skulle kunna resultera i resultatspridning mellan skolor. Eftersom det saknas säker empiri och eftersom "området är svårt att beforska" dras dock inga slutsatser alls. Rapporten konstaterar enbart att det "finns behov av mer forskning" (s. 59-60).

En mer djupgående analys av undervisningens genomförande och dess påverkan på elevernas studieresultat framhävs i en annan rapport från skolverket, nämligen *Vad gör det för skillnad vad skolan gör? Om skolors olikheter och deras betydelse för elevernas studieresultat* från år 2005. Vad som dock måste betonas är att denna rapport inte uttryckligen nämner begreppet likvärdighet. Undersökningen baseras delvis på en fallstudie av olika skolor och slutsatser som dras är att skolor med en hög andel högpresterande elever kännetecknas av motiverade lärare med nära relationer till barnen. De framgångsrika skolorna karakteriseras dessutom av småskalighet, antingen organisatoriskt eller genom ett begränsat elevantal (s. 55). Rapportens slutsats är att undervisningens genomförande och innehåll kan spela roll för elevernas resultat men det är svårt att göra någon generalisering eftersom fallstudien är så liten (endast sex skolor undersöks). Precis som i skolverkets rapport från år 2012 konstateras det att mer forskning behövs (s. 54-56).

Vad som i sammanhanget bör framhävas är att det övergripande problemet i de tre ovan nämnda rapporterna fortfarande anses vara resultatdifferentieringen. Skillnaden är dock att de bakomliggande faktorerna i de här exemplen söks i undervisningens process istället för i dess struktur. Att denna operationalisering visar sig vara så ovanlig kan tyckas vara förvånande eftersom den rimmar väl med samtliga rapporters definitioner av likvärdighet. Likvärdighet i termer av kompensation till elever med ogynnsam bakgrund behöver nämligen inte enbart bestå i till exempel en ekonomisk sådan (det är inte ens givet att ekonomisk kompensation leder till en ökad likvärdighet (Karlsson 2013, s. 108)). Att undersöka kompensation i den dagliga undervisningen, såsom hur specialundervisning utformas, torde vara minst lika relevant. Att kompensation har kommit att förstås nästan enbart i strukturella termer är således både märkligt och problematiskt. Här ser vi dessutom ett tydligt tecken på hur problemformuleringen och operationaliseringen i hög utsträckning påverkar hur problemet uppfattas och vilka lösningar som presenteras.

Hittills har det övergripande problemet gällt resultatdifferentieringen mellan skolor och elever. Nu är det

dock dags att helt lämna den här diskursen och försöka hitta andra sätt att se på problemet. Här tar vi avstamp i en helt annan definition av begreppet likvärdighet, nämligen likvärdighet som jämlikhetssträvan. Precis som diskuterades under avsnitt 4.1.1 är detta den historiska definitionen av begreppet, där jämlikhet och likvärdighet i princip betraktas som synonymer. Vad som kännetecknar den här definitionen är dels ett kompensatoriskt tänkande och dels en likhetssträvan där alla elever erbjuds likartade kurser för att utveckla en gemensam referensram av kunskaper och värden (Englund och Quennerstedt 2008, s. 15-16). Skolan ska således verka både för att alla elever ska kunna tillskansa sig samma kunskaper och för att alla elever ska få en gemensam värdemässig utgångspunkt. Skolan har alltså, enligt den här definitionen av likvärdighet, en medborgarfostrande roll (Olson 2008, s. 81).

Om likvärdighet formuleras i dessa termer blir problemet inte längre resultatdifferentiering utan snarare att olika skolors undervisning skiljer sig åt i alltför hög utsträckning. Likvärdighet innebär enligt den här definitionen en enhetlig och gemensam skola och problemet skulle därför formuleras som att dagens skola är alltför differentierad rent innehållsmässigt. Likvärdighet operationaliseras då i termer av process där skillnader i undervisningens innehåll, snarare än i elevernas resultat, är det stora problemet. En tänkbar lösning på problemet hade kunnat vara en mer centralstyrd skola där denna återigen fått en medborgarfostrande roll.

Den här problemformuleringen är i dagens diskurs undanskymd eftersom likvärdighet idag definieras helt annorlunda. I flertalet av de studerade rapporterna betonas det att likvärdighet inte alls handlar om likhet (se till exempel Skolverket 2006, s. 7-9; Skolverket 2012, s. 11-13) och skolans medborgarfostrande roll har därmed en betydligt mer undanskymd plats (Olson 2008, s. 91). Det sägs att för att kompensation ska vara möjlig måste beslut fattas så nära kärnverksamheten som möjligt, vilket kräver decentralisering och individanpassad undervisning (Lindensjö och Lundgren 2014, s.121). Detta är ett sätt att respektera elevers individualitet och särprägel och att ge varje individ möjlighet att nå sin fulla potential. Här aktualiseras också begreppet valfrihet; eftersom alla elever måste ha möjlighet att förverkliga sig själva inom skolans ramar är det önskvärt att de själva ska få välja vilken skola de vill gå på (Englund och Quennerstedt 2008, s. 18-19; 21). Resultatet blir att varje skola lägger upp undervisningen på sitt eget sätt, vilket således betraktas både som önskvärt och oproblematiskt.

Sammanfattningsvis är undervisningens innehåll idag av sekundärt intresse och det talas aldrig uttryckligen om likvärdighet i termer av likhet. Eftersom skillnader i undervisningens innehåll anses vara önskvärda är det inte heller populärt att fråga sig om resultatdifferentieringen kanske härrör från dessa innehållsmässiga skillnader. Här finns således stora luckor i likvärdighetsforskningen.

Som det kommer att visa sig i uppsatsens diskussionsdel är denna negligering av betydelsen av undervisningens innehåll problematisk i flera avseenden.

5. Diskussion

Under uppsatsens diskussionsdel kommer avstamp att Vad ses som oproblematiskt i problemformuleringen?” tas i de andra två delfrågorna i Bacchis fjärde frågeställning, nämligen ” samt ”Vilka aspekter tystas ned?”. Ambitionen är alltså att, med utgångspunkt i den dominerande diskursen, problematisera det som tas för givet och belysa hur andra diskurser tystas ner. Avslutningsvis kommer urvalet av rapporter i uppsatsen att diskuteras.

5.1 Den politiska konflikten gällande begreppet likvärdighet

Precis som konstaterades ovan har likvärdighet historiskt sett varit synonymt med begreppet likhet. En sådan definition hade kunnat påverka problemformuleringen eftersom skolans innehållsmässiga olikheter då inte hade setts som önskvärda. Idag negligeras dock detta problem då den enskilda skolans särprägel är något som uppmuntras. Elevernas valfrihet ska på alla sätt gynnas för att alla ska få möjlighet att förverkliga sina privata livsval (Olson 2008, s. 91); varje enskild skola får därmed själv i hög utsträckning besluta om hur undervisningen ska utformas. Att likhet inom skolväsendet så tydligt förkastas (se till exempel Skolverket 2006, s. 8) är dock en ståndpunkt som i många av de valda rapporterna är tämligen motsägelsefull. I kombination med denna positiva syn på valfrihet finns nämligen en oro över vad decentralisering och valfrihet har gjort med den svenska skolan. Vid närmare efterforskning visar det sig dessutom att konflikten mellan å ena sidan en enhetlig skola med en gemensam värdegrund och å andra sidan en individanpassad skola med fokus på valfrihet är en politisk sådan. Denna politiska konflikt, som de valda rapporterna verkar vilja undvika, ska här ägnas särskild uppmärksamhet (med Bacchis fråga “Vilka aspekter tystas ned?” i bakhuvudet).

Relationen mellan begreppen valfrihet och likvärdighet är komplex och politisk ideologi påverkar vilken innebörd dessa båda ord ges. Traditionellt sett har socialdemokraterna förespråkat en enhetlig skola där alla kommuner ska erbjuda en likvärdig utbildning med vissa gemensamma värden. Moderaterna har i högre grad sett likvärdighet som alla elevers möjlighet till optimal utveckling, vilket kräver att likformigheten överges. När alla elever får göra utbildningsval utifrån sin egen särskildhet anses likvärdighet inom skolan ha uppnåtts (Rädda barnen 2006, s. 67; Englund och Quennerstedt 2008, s. 21).

Trots att dagens dominerande diskurs förkastar likvärdighet i termer av likhet finns det i de valda rapporterna tendenser som tyder på att denna gamla definition av likvärdighet fortfarande i en viss utsträckning tillämpas. Vid närmare studier av rapporterna framkommer det till exempel att samtliga undersöker likvärdighetens utveckling från 90-talet och framåt, vilket inte är en slump. Förändringarna som skedde i början av 90-talet, med decentraliserings- och valfrihetsreformerna, antas ha påverkat likvärdigheten i termer av mer differentierade studieresultat. IFAU-rapporten nämner till exempel kommunaliseringen och det fria skolvalet i rapportens andra mening, vilket visar på att dessa båda reformer inte anses vara helt oproblematiske. Trots att likvärdigheten i termer av valfrihet har ökat finns det alltså en underliggande oro att likvärdigheten i termer av en enhetlig, jämlik skola har minskat. Decentralisering och valfrihet innebär allt större variationer mellan skolor, vilket har varit negativt för jämlikheten i termer av enkel jämlikhet (det vill säga likhet) (Lindensjö och Lundgren 2014, s. 117). Rapporten från skolverket från år 2006 avslutas med följande mening, som tydligt visar på den existerande konflikten mellan valfrihet och den enhetliga skolan: ”Frågan är då hur mycket variation och valfrihet ett skolsystem kan tåla och samtidigt kunna hävda att alla elever ges samma möjligheter att tillgodogöra sig utbildningsmålen, oavsett vilken skola de går i?” (Skolverket 2006, s. 49).

Vad som i sammanhanget är intressant att poängtera är att det redan i början av 90-talet höjdes ett varnande finger att den här utvecklingen låg för dörren. I en proposition från år 1990 skrev till exempel regeringen att den förändrade styrningen av skolan inte fick “innebära att innehållet i utbildningen blir så beroende av lokala beslut eller förhållanden att likvärdigheten kan ifrågasättas” (Prop 1990/91:18, s. 19). Detta visar att det fanns en medvetenhet om risken för en värdekrock, där olika definitioner av begreppet likvärdighet helt enkelt inte går att kombinera.

Denna värdekrock går alltså att finna i samtliga rapporter, även om författarna inte uttryckligen nämner att det finns en konflikt. En annan intressant aspekt är att trots att rapporterna kommer fram till att decentralisering och valfrihet har påverkat likvärdighet i termer av studieresultat negativt (se till exempel Skolverket 2012, s. 8) för ingen av rapporterna fram ståndpunkten att skolan borde återförstatligas och valfriheten regleras. Röster som talar för detta har dock höjts i andra sammanhang; exempelvis framförs argument för en enhetlig skola i en debattartikel från DN (Kornhall 2012).

Det finns alltså tendenser i de valda rapporterna att försöka tysta ner det politiska problem som faktiskt existerar. Genom att fokusera på likvärdighet i termer av resultat (betygsdifferentiering) och struktur (till exempel lärartäthet) undviks diskussioner kring vad vi faktiskt menar med en likvärdig skola rent innehållsmässigt. Är det möjligt att kombinera valfrihet och jämlikhet? Är de stora

innehållsmässiga skillnaderna inom skolan önskvärda eller är den enhetliga skolan, med ett gemensamt innehåll, att föredra?

5.2 Mätbarhet och New Public Management

Att den dominerande diskursen i hög grad fokuserar på likvärdighet i termer av resultat och struktur behöver dock inte enbart ses som en strategi för att undvika den politiska konflikten som begreppet likvärdighet aktualiserar. Den här delen av uppsatsen kommer också att fokusera på Bacchis delfråga "Vilka aspekter tystas ned?", men här är det istället mätbarhet som står i centrum.

Vad som förenar de studerade rapporterna är bland annat som tidigare konstaterats att de är mer eller mindre kvantitativa till sin karaktär. Alla undersöker betygsutveckling mellan skolor över tid och många analyserar dessutom faktorer som lärartäthet, ekonomisk omfördelning mellan kommuner och friskolors etableringsmönster. Vad som däremot inte ägnas uppmärksamhet är undervisningens innehåll och dess kvalitet, vilket hade krävt kvalitativa undersökningar. Det konstateras enbart att "området är svårt att beforska" (Skolverket 2012, s. 61). Även faktorer som rör undervisningens innehåll och därmed borde undersökas kvalitativt operationaliseras till att kunna undersökas kvantitativt (se Böhlmark och Holmlund 2011, s. 16).

Denna stora tilltro till kvantitativ forskning är problematisk när det abstrakta och svårdefinierbara begreppet likvärdighet ska undersökas. Eftersom det verkar finnas aspekter av likvärdighet som inte går att undersöka kvantitativt (till exempel hur skolorna lägger upp sin undervisning) osynliggörs en viktig del av problematiken. Att lägga stor vikt vid kvantitativa undersökningar är en utveckling som kan relateras till New Public Managements intåg i den offentliga verksamheten. New Public Management (NPM) kan enkelt sammanfattas som en förändrad syn på den offentliga förvaltningen med inspiration hämtad från den privata sektorn. NPM som styrningsform ökade stadigt i popularitet från 1980-talet och framåt och har medfört en ökad flexibilitet för tjänstemännen så länge dessa kan uppnå vissa på förhand uppställda mål. Vägen till målen är av sekundär betydelse. För att garantera att målen uppnås krävs det emellertid en omfattande utvärdering av verksamheten och här har fokus kommit att hamna på de mätbara aspekterna (Hague och Harrop 2010, s. 357-360). Förutom den ökade kvantitativa utvärderingen av den svenska skolan går det att se påverkan från NPM även i skolornas ökade frihet över undervisningens innehåll samt i elevernas ökade valfrihet mellan olika utbildningsalternativ och skolor (valfrihet är nämligen också en viktig aspekt av NPM (Hague och Harrop 2010, s. 358)). En kritik av detta ökade fokus på allt som går att mäta är att aspekter som inte är mätbara ägnas för lite

uppmärksamhet, vilket vi ser exempel på i fallet med bristande likvärdighet i den svenska skolan.

5.3 Tillförlitliga resultatindikatorer?

Under denna rubrik kommer en intressant aspekt av den dominerande diskursens resultatfokusering att problematiseras, nämligen tillförlitligheten i att mäta betygsutveckling mellan skolor och över tid. Inspiration är hämtad från Bacchis delfråga "Vad ses som problematiskt i problemformuleringen?".

För det första är det problematiskt att jämföra betyg över tid eftersom betygsinflation pågår hela tiden. Det är till exempel välbelagt att kraven enligt den senaste betygsskalan (MVG, VG, G och IG) förändrades kraftigt från införandet 1998 till avskaffandet hösten 2011. Under den här perioden ökade genomsnittsbetygen i hög utsträckning i takt med att kraven för att uppnå betygen sänktes (Böhlmark och Holmlund 2011, s. 8). Elevernas betyg stiger således hela tiden och andelen elever med toppbetyg har ökat markant (Holmlund m.fl. 2014, s. 64). Utvecklingen är dock motsägelsefull eftersom internationella jämförelser samtidigt visar att svenska elevers kunskaper blir allt sämre (Skolverket 2012, s. 21). Betygens tillförlitlighet i termer av betygsinflation problematiseras i tre av de valda rapporterna, nämligen i skolverkets rapport från 2012, i rapporten från SNS samt i rapporten från IFAU.

För det andra är det inte säkert att det råder likvärdighet i betygssättningen eftersom olika lärare kan bedöma elevernas prestationer på olika sätt. I dagens målrelaterade betygssystem finns det ett stort utrymme för skolor och enskilda lärare att själva tolka betygsriterierna och detta kan bidra till en differentiering. Skolinspektionen genomförde år 2012 en undersökning som visade att det till exempel förekom avvikelser mellan lärares bedömning av de nationella proven och den bedömning som inspektionen gjorde av samma genomförda prov (Holmlund m.fl. 2014, s. 64). Detta problematiseras bara i en av rapporterna, nämligen i den från IFAU.

Avslutningsvis kan dagens skolor ha incitament att sätta höga betyg för att locka till sig elever. Eftersom skolornas finansiering baseras på elevunderlagets storlek strävar skolor efter att få så många elever som möjligt. Givetvis lockar en skola som kan presentera goda studieresultat (Holmlund m.fl. 2014, s. 23). Detta faktum problematiseras enbart i IFAU-rapporten.

Sammanfattningsvis visar de valda rapporterna på en viss medvetenhet om problemet med betygsjämförelser. Trots osäkerheten som omgärdar den här typen av jämförelser operationaliseras likvärdighet dock i termer av studieresultat i samtliga rapporter. ESO-rapporten motiverar detta val som följer:

Kopplingen mellan likvärdighet i utbildningen, som alltså är det som vi egentligen skulle vilja mäta, och variation i resultat är naturligtvis inte perfekt. Det senare är dock förmodligen det bästa måttet som finns att tillgå. Det tycks också vara det enda mått som används i kvantitativa analyser av likvärdighet (von Greiff 2009, s. 32).

5.4 Att identifiera en dominerande diskurs

Precis som kortfattat diskuterades under avsnitt 2.3.1 är textvalet inte helt oproblematiskt och jag vill därför i detta stycke ägna denna svårighet ytterligare uppmärksamhet. Genom valet av rapporter kunde en dominerande diskurs snabbt identifieras även om det inte är omöjligt att ett annat urval av rapporter hade kunnat resultera i en helt annan bild av de existerande diskurserna. Detta hade definitivt kunnat påverka undersökningens utfall eftersom uppsatsen i hög utsträckning har fokuserat på de valda rapporterna och dragit slutsatser utifrån dessa.

Förutom att ha hittat ett antal rapporter som diskuterar likvärdighet enbart i termer av resultat och struktur har nämligen också andra rapporter med ett lite annat fokus funnits. Jag syftar då till exempel på skolinspektionens rapport *Tillsyn och kvalitetsgranskning 2009*, men även i viss mån på skolverkets rapport *Vad gör det för skillnad vad skolan gör? Om skolors olikheter och deras betydelse för elevernas studieresultat* från år 2005 (som kortfattat diskuterades under rubrik 4.2.2). Dessa båda rapporter undersöker det forskningsområde som benämns som ”svårt att beforska” (Skolverket 2012, s. 61), nämligen skillnader i skolors undervisningskvalitet. Här diskuteras till exempel hur olika skolor lägger upp undervisningen på olika sätt samt att lärare som saknar kompetens eventuellt leder till sämre utbildningskvalitet vilket i sin tur är ett likvärdighetsproblem. Detta implicerar att det faktiskt finns rapporter som bryter mot den dominerande diskursen och att dennas dominans därmed kan ifrågasättas. Det är dock inte en tillfällighet att djupare studier av de här båda rapporterna inte har genomförts inom ramen för denna uppsats; dessa två texter har nämligen inget uttryckligt fokus på likvärdighet. Begreppet nämns bara ett fåtal gånger och någon djupare diskussion om vad likvärdighet kan vara förs inte. Eftersom uppsatsens syfte är att undersöka hur bristande likvärdighet kan problematiseras valdes enbart texter med ett uttryckligt likvärdighetsfokus. Detta kan bevisligen vara problematiskt eftersom synsätt som inte diskuteras i långa, utförliga rapporter därmed kan missas.

6. Avslutning

I uppsatsens analysdel identifierades vad som förefaller vara en dominerande diskurs. Här definierades likvärdighet i termer av lika tillgång och lika möjligheter vilket kan relateras till begreppen kompensation, valfrihet och kvalitet. Det visade sig ganska snart att denna något otydliga definition operationaliserades till att gälla likvärdighet som struktur, till exempel kompensation genom resursomfördelning, och likvärdighet som resultat med fokus på till exempel betyg. Diskursen menar således att elever ska kompenseras strukturellt för att deras bakgrund med avseende på till exempel klass och etnicitet inte ska påverka betygen. Lösningarna som presenterades handlade om exempelvis resursomfördelning eller ett minskat antal elever per lärare.

I kontrast till denna diskurs står den traditionella definitionen av likvärdighet. Här läggs ett större fokus på undervisningens process, alltså vad skolan ska förmedla till eleverna och hur utbildningen ska utformas. Med den här definitionen ses det huvudsakliga problemet inte som resultatdifferentiering utan snarare som att det råder för stora skillnader i undervisningens innehåll mellan olika skolor. Lösningarna som aktualiseras skulle kunna vara en mer centralstyrd skola eller tydligare styrning av hur undervisningen ska utformas.

Genom den dominerande diskursens abstrakta definition av likvärdighet undviks en diskussion som handlar om hur vi vill att den svenska skolan ska utformas. Vill vi fortsätta premiera valfrihet även om det kanske sker på bekostnad av likvärdighet i termer av en skola för alla, oavsett bakgrund? Dessa båda värden kan vara svårförenliga eftersom valfrihet leder till att undervisningen skiljer sig åt när vissa skolor får högre status. Problemet bristande likvärdighet formuleras dock i den dominerande diskursen så att en diskussion om denna värdekrock i hög grad undviks. Istället läggs huvudfokus nämligen på elevernas resultat och det konstateras i rapport efter rapport att betygsdifferentieringen ökar. Här ser vi alltså hur den dominerande diskursen undviker att belysa den värdekrock som existerar när det abstrakta begreppet likvärdighet nästan enbart diskuteras i kvantitativa ordalag.

Uppsatsen har, genom att studera fallet bristande likvärdighet i den svenska grundskolan, visat på hur den dominerande problemformuleringen gör medborgarna omedvetna om flera aspekter av det existerande problemet, till exempel att allt kanske inte är mätbart eller att det finns en politisk dimension av problemet. Genom att ifrågasätta den dominerande diskursen har det dessutom framkommit att problemet inte är hugget i sten utan att det kan förstås på andra sätt. En i sammanhanget intressant aspekt är att en

liknande analys skulle kunna genomföras för vilket annat politiskt problem som helst. Att ständigt tänka kritiskt och försöka hitta den dolda makten i våra problemformuleringar ökar vår medvetenhet och kan kanske i viss mån medföra att vi inte i lika hög utsträckning förvandlas till passiva maktobjekt. Att vara medveten om den dominerande diskursens existens kan nämligen vara ett första steg mot att kunna ifrågasätta densamma och hitta nya sätt att se på samhället.

7. Referensförteckning

- Bacchi, Carol, 2009. *Analysing policy: What's the problem represented to be?*. New York: Pearson.
- Böhlmark, Andreas och Holmlund, Helena, 2011. *20 år med förändringar i skolan: vad har hänt med likvärdigheten?* Stockholm: Studieförbundet näringsliv och samhälle (SNS). [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.sns.se/forlag/20-ar-med-forandringar-i-skolan-vad-har-hant-med-likvardigheten>. Hämtdatum: 2015-11-03.
- Börjesson, Mats och Palmblad, Eva, 2007, "Introduktion" i Börjesson, Mats och Palmblad, Eva (red.) *Diskursanalys i praktiken*. Stockholm: Liber AB, s. 7-28.
- Englund, Tomas och Quennerstedt, Ann, 2008, "Likvärdighetsbegreppet i svensk utbildningspolitik" i Englund, Tomas och Quennerstedt, Ann (red.) *Vadå likvärdighet? Studier i utbildningspolitisk språkanvändning*. Göteborg: Daidalos AB, s. 7-35.
- Esaiasson, Peter m.fl., 2003. *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts juridik.
- Francia, Guadalupe, 2008, "Likvärdighet, betyg och kunskapsbedömningar" i Englund, Tomas och Quennerstedt, Ann (red.) *Vadå likvärdighet? Studier i utbildningspolitisk språkanvändning*. Göteborg: Daidalos AB, s. 95-119.
- von Greiff, Camilo, 2009. *Lika skola med olika resurser? En ESO-rapport om likvärdighet och resursfördelning*. Stockholm: Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO). [Elektronisk] Tillgänglig: http://eso.expertgrupp.se/wpcontent/uploads/2013/08/Hela-rapport-2009_5.pdf. Hämtdatum: 2015-11-03.
- Gustafsson, Jan-Eric, 2006. *Lika rättigheter, likvärdig utbildning? En sammanfattning av studien Barns utbildningssituation- bidrag till kommunalt barnindex*. Stockholm: Rädda Barnen.
- Hague, Rod och Harrop, Martin, 2010. *Comparative government and politics*. London: Palgrave Macmillan.
- Holmlund, Helena m.fl., 2014. *Decentralisering, skolval och fristående skolor: resultat och likvärdighet i svensk skola*. Stockholm: Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU). [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.ifau.se/sv/Forskning/Publikationer/Rapporter/2014/Decentralisering-skolval-och-fristaende-skolor-resultat-och-likvardighet-i-svensk-skola/> Hämtdatum: 2015-11-22.

- Karlsson, Bo, 2013, "Resursfördelning- kan den råda bot på bristande likvärdighet?" i Katalys (red.) *Slaget om den likvärdiga skolan- om ökad ojämlikhet mellan olika skolor och elever i den svenska skolan*. Spånga: Kata förlag, s. 99-108.
- Kornhall, Per, 2012. "Principen om en bra skola för alla gäller inte längre". *Dagens nyheter. Debattartikel*. 2012-03-17.
[Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.dn.se/debatt/principen-om-en-bra-skola-for-alla-galler-inte-langre/> Hämtdatum: 2015-12-02.
- Lindensjö, Bo och Lundgren, Ulf P, 2014. *Utbildningsreformer och politisk styrning*. Stockholm: Liber AB.
- Marmorstien, Elisabeth, 2014. "Ny Sifo: Skolan misslyckas med likvärdigheten". *Sveriges television. Artikel*. 2014- 03-23.
[Elektronisk] Tillgänglig:
<http://www.svt.se/nyheter/val2014/skolan-misslyckas-med-likvardigheten-tycker-de-flesta>. Hämtdatum: 2015-12-03.
- Nilsson, Roddy, 2008. *Foucault- en introduktion*. Malmö: Egalité.
- Olson, Maria, 2008, "Från samhörighet till särart. Förändringar i den svenska skolan medborgarfostrande roll under 1990-talet i relation till valfrihet och likvärdighet" i Englund, Tomas och Quennerstedt, Ann (red.) *Vadå likvärdighet? Studier i utbildningspolitisk språkanvändning*. Göteborg: Daidalos AB, s. 72-94.
- Prop 1990/91:18. *Om ansvaret för skolan*. [Elektronisk] Tillgänglig:
<http://data.riksdagen.se/fil/F91C5E1E-089E-49EF-9F7455D06E3C5CE2> Hämtdatum: 2015-12-02.
- Rotchefort, David och Cobb, Roger, 1993. "Problem definition, agenda access, and policy choice" i *Policy studies journal*, vol. 21, No 1, mars 1993, s. 56-71. Även: [Elektronisk] Tillgänglig:
<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.15410072.1993.tb01453.x/abstract>. Hämtdatum: 2015-11-22.
- Rädda barnen, 2006. *Barns utbildningssituation*. [Elektronisk]
Tillgänglig:
http://ips.gu.se/digitalAssets/1095/1095376_gustafsson_2006.pdf. Hämtdatum: 2015-11-02.
- Sirén, Eva-Lis, 2013. "Sluta med reformer- stärk likvärdigheten". *Aftonbladet. Debattartikel*. 2013-12-02. [Elektronisk]
Tillgänglig:
<http://www.aftonbladet.se/debatt/debattamnen/skola/article17948442.ab> Hämtdatum: 2015-12-31.
- Skolinspektionen, 2010. *Tillsyn och kvalitetsgranskning 2009 Skolinspektionens erfarenheter och resultat*. [Elektronisk]
Tillgänglig:
<http://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssok/egeringsrapporter/arsrapporter/skolinspektionens-granskningar-2009.pdf> Hämtdatum: 2015-12-17.

- Skollag (2010:800). [Elektronisk] Tillgänglig:
<https://lagen.nu/2010:800>. Hämtdatum: 2015-11-22.
- Skolverket, 2005. *Vad gör det för skillnad vad skolan gör? Om skolors olikheter och deras betydelse för elevernas studieresultat*. [Elektronisk] Tillgänglig:
http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Ffwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D1551 Hämtdatum: 2015-11-26.
- Skolverket, 2006. *Vad händer med likvärdigheten i svensk skola? En kvantitativ analys av variation och likvärdighet över tid*. [Elektronisk] Tillgänglig:
http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Ffwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D1550 Hämtdatum: 2015-11-02.
- Skolverket, 2012. *Likvärdig utbildning i svensk grundskola? En kvantitativ analys av likvärdighet över tid*. [Elektronisk] Tillgänglig: http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Ffwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D2816. Hämtdatum: 2015-10-22.
- Skolverket, 2015. *Skolverkets lägesbedömning 2015*. [Elektronisk] Tillgänglig: http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Ffwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2Fblob%2Fpdf3432.pdf%3Fk%3D3432 Hämtdatum: 2015-11-02